Ook met Donald Trump moeten we blijven vertrouwen op de F-35, het wonderwapen der westerse alliantie

Posted on 3 mei 2025 by Eric Vrijsen

De reusachtige foto's van de F-35 Lightning II hangen her en der in de Haagse werkkamers van luchtmachtofficieren en functionarissen van de defensie-industrie. Mooie plaat! Maar zouden we hem nu nog kopen? De defensiespecialisten moeten hier even over piekeren. Dan zeggen ze: 'Goeie vraag.'

De aanschaf van het nieuwe jachtvliegtuig voor de Koninklijke Luchtmacht hield het debat over de Nederlandse defensie twintig jaar gaande. In 2002 werd – nadat Pim Fortuyn een electorale revolte bewerkstelligde en er een rechtse Kamermeerderheid ontstond – in principe besloten tot deelname aan de ontwikkeling van het nieuwe jachtvliegtuig. De roemruchte F-16 moest ooit worden vervangen en dit was zijn opvolger. Het was 'de wapenorder van de eeuw'. Stap voor stap ging Den Haag verder met het project. Uiteindelijk investeerden achtereenvolgende centrumrechtse en centrumlinkse kabinetten 7 miljard euro in 58 F-35's, waarvan er nu 40 in gebruik zijn en 18 nog moeten worden geleverd.

De F-35 is technisch superieur aan zijn voorganger

De Koninklijke Luchtmacht voerde sinds 2022 al drie NAVO-missies uit met de F-35. Vanuit bases in achtereenvolgens Bulgarije, Polen en Estland werden de vliegtuigen ingezet om als Quick Reaction Alert (QRA) het luchtruim te bewaken. Het onderscheppen van Russische jagers en verkenningsvliegtuigen is langzamerhand een routineklusje aan het worden. Vaak zijn de toestellen onderweg van Sint-Petersburg naar Kaliningrad, waarbij ze boven de Oostzee hun transponder (elektronisch herkenningsteken) uitzetten. Vanaf vliegbasis Ämari in Estland stijgen dan Nederlandse F-35's op om de indringers intimiderend te chaperonneren tot aan het Russisch luchtruim boven Kaliningrad. Kat en muis op 30.000 voet of hoger of lager.

Met F-16's had dit ook gekund. Maar niet zo goed, want de F-35 is *stealth* – tamelijk onzichtbaar voor vijandelijke radar en dus minder kwetsbaar voor Russische luchtdoelraketten. De F-35 is ook in andere opzichten technisch superieur aan zijn voorganger.

Begin maart liet fabrikant Lockheed Martin in een juichend persbericht weten dat de wereldwijde F-35 vloot een nieuwe mijlpaal had bereikt: 1 miljoen vlieguren. Met bijna duizend operationele F-35's en met een orderboek van zeker 900 toestellen, was dit vliegtuig 'de ruggengraat van de geallieerde strijdmacht' en 'de hoeksteen' van de geallieerde dominantie van het luchtruim.

En uitgerekend nu begint er iets te knagen. De Amerikaanse president Donald Trump trekt de bondgenootschappelijke verplichtingen in twijfel. Kom je aan de NAVO, dan kom je aan de F-35. Canada was – samen met Nederland – een van de deelnemers in het JSF-project en had 88 toestellen in bestelling, maar zegt ervan af te willen. 'We kijken naar een alternatief,' bezwoer minister Bill Blair van Defensie.

Portugal overwoog aanschaf, maar ziet er volgens defensieminister Nuno Melo vanaf. De Franse president Emmanuel Macron constateerde onlangs in de krant *Le Parisien* al handenwringend dat aan de twijfelaars een Frans product moet worden aangeboden: de Rafale van Dassault. Dat zal ze leren die Amerikanen!

De Russen zijn onder de indruk

Maar zo simpel ligt het niet. De Rafale is van de vierde generatie jachtvliegtuigen en de F-35 behoort tot de nieuwste, vijfde generatie. Het is een *stealth*-jager, die ongekende hoeveelheden data kan verwerken en daarmee een cruciale schakel vormt in de informatie-oorlog.

Hangt het toestel boven een slagveld, dan slorpt het gigantische hoeveelheden data op. De vlieger krijgt alle informatie in handzame brokken op zijn schermpjes en kan meteen handelen. Via een datalink voorziet het toestel ook de troepen op de grond of marineschepen dichtbij de vijandelijke kust van actuele informatie. Iedereen beseft: de oorlog zal worden gewonnen door de partij met de meeste data en de capaciteit om die razendsnel te verwerken. En dus is de gebruikersvriendelijke F-35 een vliegtuig waarvan de Russen onder de indruk zijn. Dat alleen al is een kwaliteit.

Kan 'Putin Versteher' Trump de kill switch indrukken?

Juist op het punt van de digitalisering en massale data begint de F-35 echter te knellen. De software van de F-35 bestaat uit 8 miljoen regels computercodes. Als daarin ook maar ergens een code zit waarmee de Amerikanen de wereldwijde vloot kunnen vertragen of verlammen, hebben de bondgenoten een serieus probleem. Stel dat de Europeanen gewapenderhand een toekomstig vredesakkoord in Oekraïne willen handhaven, maar 'Putin Versteher' Trump wil dat verhinderen, kan in het Witte Huis dan een spreekwoordelijk knopje – de zogenoemde *kill switch* – worden ingedrukt?

Trumps retoriek is niet altijd geruststellend. Sterker, zijn uithalen doen de trouwste NAVO-klanten huiveren. En je koopt een F-35 niet bij fabrikant Lockheed-Martin in Fort Worth, Texas. Je koopt hem van het Pentagon in Washington D.C. Het Amerikaanse ministerie van Defensie blijft de intellectuele eigenaar van het wapenplatform.

Duitsland stond op het punt 35 F-35's te bestellen, maar ook daar ontstond discussie. Vooral in de Duitse pers verschenen alarmerende verhalen over de onzichtbare 'kill switch', waarmee Washington de Europese luchtverdediging zou kunnen frustreren. Op sociale media namen de geruchten zulke vormen aan, dat vliegtuigfabrikant Lockheed Martin en het Joint Programma Office van het Pentagon

op 18 maart alle speculaties probeerden te ontkrachten. Hun officiële verklaring: 'Het F-35-programma werkt onder hechte overeenkomsten die alle deelnemende landen ervan verzekeren dat ze te allen tijde kunnen beschikken over de noodzakelijke capaciteiten om met hun vliegtuigen te opereren en ze te onderhouden.' Maar als dat zo vanzelfsprekend is, waarom zeiden ze het dan?

Minister Ruben Brekelmans (VVD) van Defensie wimpelde alle zorgen weg tijdens een studiebijeenkomst in Parijs. Hij verzekerde dat het F-35 project een gezamenlijk belang van Amerikanen en Europeanen was. Generaal Frederik Vansina, chef van de Belgische Defensiestaf, ontkende in de krant *Het Laatste Nieuws* het bestaan van een vernietigende schakelaar: 'De F-35 is géén op afstand controleerbaar vliegtuig.' Ook de Britse strijdkrachten kwamen met een dergelijke verklaring.

Uitgezogen en opgeslagen

Maar niet iedereen was volledig gerustgesteld. Ook als er geen kill schwitch is, blijft de F-35 afhankelijk van Amerikaanse software updates. Inherent aan de informatieoorlogvoering is dat wapenplatforms draaien op gigantische databestanden, waarvan de sleutel ligt in de hoofdstad van het belangrijkste land van de alliantie: Washington. De bondgenoten vonden dat altijd prima. Fijn dat de VS het databeheer voor hun rekening namen, want dan hoefden zij het niet zelf te doen. Na elke oefenvlucht en na elke operationele missie worden de computerbestanden uit de vliegtuigen gezogen en opgeslagen in de gigantische databanken die door de Amerikanen worden onderhouden.

Het gaat met name om de zogenoemde Mission Data Files. De evaluatie van die bergen aan digitale gegevens is nodig om de *stealth*-eigenschappen van het toestel te perfectioneren, om de F35 te wapenen tegen telkens nieuwe vijandelijke stoorsignalen en om de zelfbescherming voortdurend te optimaliseren. Zonder uitwisseling van actuele Mission Data Files kun je de F-35 niet voortdurend updaten en dat is problematisch, want in het krijgsbedrijf anno 2025 voltrekt zich dat updaten in een steeds hoger tempo. Kun je dat niet bijhouden, dan verlies je.

Het is als met een smartphone. Vindt Apple jouw toestelletje verouderd, dan stoppen de updates. Dan kun je heus nog een tijdje blijven telefoneren, maar op een gegeven moment verliest het apparaat allerlei functies en komt het om in traagheid. Iets dergelijks kan met de Mission Data Files van het F35-programma gebeuren, althans dat is de theorie. Washington verzamelt de data, beheert de

kennis en bezit de macht over de F-35.

Multi-role

Om de F-35 enigszins betaalbaar te houden, moest het toestel in grote aantallen worden gebouwd. Net als de F-16 werd het ontworpen als een multi-role gevechtsvliegtuig: geschikt voor luchtgevechten tegen vijandelijke jagers, maar ook capabel om (nucleaire) bombardementen uit te voeren en vijandelijke doelen op de grond te vernietigen.

In de Verenigde Staten beschikken behalve de luchtmacht, ook de marine en het korps mariniers over jachtvliegtuigen. De F-35 moest ze alle drie bedienen. Vandaar de naam Joint Strike Fighter, JSF. Joint wil zeggen: gezamenlijke strijdkrachten.

Voor de luchtmacht kwam er de CTOL-versie (*conventional takeoff and landing*). Dit is de A-versie die ook door Nederland werd aangeschaft. De US Marines kregen een JSF met een soort helikopterfunctie: de STOVL (*short takeoff and vertical landing*), ook wel de B-variant. Elke F-35 heeft aan de onderzijde een haak, waarmee hij zo nodig op de landingsbaan met een kabel kan worden opgevangen om te voorkomen dat hij doorschiet. De variant voor de Amerikaanse marine kan bovendien vanaf een vliegdekschip met een katapult worden gelanceerd. Dit is de F-35C, ook wel de CATOBAR-versie, de *catapult-assisted takeoff barrier arrested recovery*.

Om grootschalig te kunnen produceren, moesten de VS het toestel ook in het buitenland verkopen en dus ter plaatse werkgelegenheid bieden. Nederland was vanaf 2002 een van de acht landen die onder leiding van de Verenigde Staten meededen aan de ontwikkeling van het gevechtsvliegtuig. De andere landen waren Australië, Canada, Denemarken, Italië, Noorwegen, Turkije en het Verenigd Koninkrijk.

De Nederlandse industrie sleepte volop opdrachten binnen. Stork en twintig andere bedrijven ontwierpen en maakten onderdelen, zoals de bekabeling, de flaperons (beweegbare delen van de vleugel), de wapenluiken en de befaamde haak onderaan het toestel.

Natuurlijk kende het langjarige ontwikkelings- en initiële productietraject talloze technische kinderziektes en financiële tegenvallers. Linkse critici spraken over een bodemloze put en het viel ze niet moeilijk de alarmerende rapporten te citeren van

de Amerikaanse Rekenkamer en soms ook van de Algemene Rekenkamer in Den Haag. Boekhouders bepalen de vrede, maar niet de oorlog. Althans niet volledig. De F-35 voorstanders wierpen bovendien tegen dat Nederland veel geld zou gaan verdienen aan wat wel werd genoemd de Joint Stork Fighter.

Een politiek briljant project

Toen de hoogste baas van Lockheed Martin, Robert J. Stevens, in 2011 op het hoogtepunt van de Haagse twijfel een beleefdheidsbezoekje bracht aan het Binnenhof, reageerde hij in een exclusief gesprek met *Elsevier* verbaasd op de kennelijke veronderstelling dat het JSF-project gedoemd was. Economen en linkse politici konden nog zo kritisch zijn, maar de JSF ging gewoon door. Oh?

'Ja, het is een politiek briljant project', verzekerde Stevens. 'Want er is een toeleverancier in elke staat van de Verenigde Staten.' Met andere woorden: geen Amerikaanse volksvertegenwoordiger zou het in zijn hoofd halen om het JSF-project te torpederen, want dan waren zijn kansen op herverkiezing nihil.

Vlagvertoon

Het duurde tot 2013 voordat de Koninklijke Luchtmacht over het vliegtuig kon beschikken. De eerste twee (later acht) toestellen bleven in Amerika voor de training van Nederlandse vliegers op Luke Air Force Base in Arizona. In 2020 landde de eerste F-35 met veel vlagvertoon op luchtmachtbasis Leeuwarden. Twee jaar later schakelde ook Volkel over op de F-35. In 2024 gingen alle F-16's de deur uit. Oekraïne en het F-16 Trainings Centrum in Roemenië waren er erg blij mee. Nederland doet het sindsdien met de F-35.

De Nederlandse onvrede over het JSF-project verstomde vanaf het moment dat de toestellen in bedrijf waren. De naam JSF was besmet en de voorstanders spraken inmiddels over F-35. Die naam werd gemeengoed. Elk jaar rapporteerde Defensie aan het parlement hoe het project liep, maar volgens bronnen bij de luchtmacht vindt het ministerie dat langzamerhand welletjes. Vrijwel iedereen is overtuigd van nut en noodzaak van het toestel. Later dit jaar verschijnt de laatste rapportage.

Kosten en baten

Volgens de in 2024 verschenen 'Jaarlijkse Voortgangsrapportage Verwerving F-35' investeerde Defensie 7.237 miljoen euro in het project. Als je bedenkt dat het gaat om op dat moment 52 toestellen met een spanwijdte van nog geen 11 meter en een lengte van amper 15 meter is dat verschrikkelijk veel geld. Maar van die ruim 7 miljard investering, is slechts 4 miljard voor de vliegtuigen zelf. (De kale stuksprijs daalde van 86 miljoen dollar in 2013 naar 69 miljoen dollar in 2023). Ruim 1 miljard van de investering bestaat uit BTW. Dat geld betaalt de overheid dus meteen weer terug aan zichzelf. Verder stak Defensie een half miljard in bunkers en andere infrastructuur, bijna 400 miljoen in reserveonderdelen, 300 miljoen in gereedschappen en simulatoren.

De jaarlijkse exploitatielasten (kerosine, personeelskosten, onderhoud) bedragen 690 miljoen euro. Maar dan heb je ook wat: zonder F-35 geen moderne luchtmacht en zonder luchtsteun geen effectief leger.

Een deel van de investering komt ook weer terug, doordat Nederlandse toeleveranciers een percentage van hun F-35 omzet moeten afdragen aan de staat. In 2022 verdienden de bedrijven 245 miljoen aan het vliegtuig. In 2023 steeg de omzet naar 664 miljoen. De bedrijven tikten 32 miljoen, respectievelijk 45 miljoen af bij de staat.

Aangezien de F-35 decennialang in productie zal blijven, lopen die bedragen in de toekomst aardig op, al moet gezegd dat de deelnemende ondernemingen wegens de fors gestegen kosten en het nijpende personeelsgebrek hun afdrachten nu even mogen uitstellen.

Buitenlandse afnemers moeten voor elke aangeschafte F-35 betalen aan Den Haag, omdat Nederland nu eenmaal een van de JSF-ontwikkelaars is. Maar dat gaat niet om substantiële bedragen.

Minder sexy dan de F-16

Tegenover die inkomsten staan ook weer nieuwe investeringen. Het vorige kabinet besloot in 2024 tot de aanschaf van extra raketten. Niet onder de F-35, maar erin. Een *stealth* gevechtsjager verstopt zijn projectielen achter de luiken van de bommen- en rakettenkamers, want die wapens zijn niet *stealth* en dus zou de

vijandelijke radar het vliegtuig toch nog kunnen opsporen.

Dit is de reden dat de F-35 in kringen van vliegtuigspotters niet zo populair en sexy zal worden als de F-16 was. De F-35 is plomper wegens die inpandige bewapening. De F-16, het vliegende scheermes, was ranker. De Fighting Falcon had zijn bommen en luchtdoelraketten volop zichtbaar onder de vleugels. De F-35 Lightning houdt zijn wapentuig discreet verborgen. Slim, maar voor de liefhebbers een beetje jammer.

Enfin, die nieuwe raketten krijgt dus bijna niemand ooit te zien. In 2027 worden ze geleverd. Het zijn de lange afstandswapens AGM-158B JASSMER (*Joint Air-to-Surface Standoff Missile Extended Range*) voor precisieaanvallen diep in vijandelijk gebied. Daarmee moet de F-35 beschikken over een afdoende A2/AD capaciteit. Dit is het eufemistische jargon voor het verdedigen van het luchtruim met lange afstandsraketten. A2 staat voor *anti-access*: de tegenstander weet dat hij kwetsbaar is en blijft wijselijk op grote afstand. AD betekent *Area Denial*: als de vijand zich toch in jouw luchtruim waagt, knal je hem eruit, desnoods op korte afstand. Maar ja, dan moet je jouw F-35's wel voortdurend kunnen updaten. Dan moet de elleboog van Donald Trump tijdens het uur u niet pardoes op een *kill switch* leunen.

Verstandige bondgenoten willen liever niet speculeren over deze geopolitieke besognes, want dan breng je Trump maar op ideeën en – nog erger – speel je de Russen in de kaart. Dat ondermijnt de afschrikking. Minister Brekelmans en zijn ambtgenoten uit de trouwste NAVO-lidstaten redeneren dat de Amerikanen ook onder de huidige president het belang blijven inzien van dit wonderwapen der westerse alliantie.

Politiek domineert militaire belangen

Twintig landen hebben de F-35 of staan op het punt het toestel te kopen. Van Israël tot Zuid-Korea, van Abu Dhabi tot Polen en van Japan tot België. Driekwart van de Europese wapeninvesteringen komt terecht in de Verenigde Staten. Washington zou dwaas zijn om zijn exportreputatie te verkwanselen door aan de bruikbaarheid van de F-35 digitaal te gaan prutsen.

Maar aan de andere kant, politiek domineert uiteindelijk alle zakelijke en militaire belangen. Turkije zou honderd F-35's aanschaffen, maar kocht in 2019 Russische

luchtdoelraketten en werd prompt uit het JSF-programma geknikkerd. Er zijn onbevestigde berichten dat Donald Trump het met zijn Turkse ambtgenoot Tayyip Erdogan op een akkoordje wil gooien en dat de Turken mogen terugkeren in het F-35-project.

Wynia's Week *verschijnt drie keer per week,* ***156 keer per jaar****, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee? Kijk* ***HIER****. Hartelijk dank!*